

Sedanji zakoni ne dajejo pomoči proti takemu uničevalnemu postopanju, in sodnije radi tega niso mogle pomagati, kadar je prestrašeni upnik prosil postavne obrambe. (Določbe c. kr. kasačijskega dvora od 5. julija leta 1875, št. 2370 in od 23. avgusta leta 1878, št. 1576.)

Že dné 18. oktobra 1878 je sklenil štajerski deželni zbor, da se ukrene zakon v obrambo tabuliranih pravic pri devastacijah hipotekarnega premoženja.

Jednak sklep je sklenil tudi kranjski deželni zbor dné 21. aprila 1877. — K tem sklepom je dalo povod posebno to, da pri množecih se slučajih zadolženi posestniki svoja posestva, če jim preti eksekucija, njive in gozde uničujejo, pohišta razdevajo in pokončujejo in tako posamezne dele za se vporablajo, na drugej strani pa, da se proti takim dejanjem ne more klicati kazenski zakon na pomoč.

S tem bode nehala pomanjkljivost naših sedanjih zakonov. — Iz vsega tega se razvidi, da ima ministerstvo Taffejevo resno voljo, ozdraviti zevajoče rane našega gospodarskega življenja.

Obdačenje posojilnih zadrug.

Spisal dr. J. Vošnjak.

1. Dozdanji način obdačenja.

Med najiminitnejše naprave, s katerimi se pomaga neodvisnemu rokodelcu in zemljišnemu posestniku ob časih denarne stiske in sploh v konkurenci proti velicemu kapitalu, spadajo hranilne in posojilne zadruge. Čem bolj veliki kapital preti uničiti celi srednji stan v državi, ter vstvariti malo peščico bogatinov tik neštevilne proletarijatske mase, tembolj je treba premišljevati in skrbeti, kako se ustaviti nenaravnemu in nevarnemu socijalnemu stanju, kateri izvira iz rastočega nadvladanja velicega kapitala in pogina dozdaž še neodvisne mase v obrtih in na kmetih delujočega ljudstva. Države bi morale vso pozornost obračati na socijalno vprašanje, ne pa mirno gledati, kako narašča moč one socijalistične stranke, ki ima v svojem programu uničenje dozdanjega državnega in socijalnega reda, morale bi podpirati vse naprave, s katerimi se ohrani in okrepi dozdaž še neodvisni srednji stan, ne pa, da jih zavirajo

s fiskalnimi naredbami, kakor se je pri nas godilo hranilnim in posojilnim zadrugam.

Naložil se jim je namreč zraven pridobitnega (Erwerb-) tudi prihodninski davek (Einkommensteuer) in sicer v istej visokosti, kakor delniškim družbam. In vendar se na prvi pogled vidi, da so posojilnice po vsem druga naprava kakor delniške družbe. Pri delniških družbah se združi mnogo malih kapitalov, da si pridobe moč velicega kapitala, v posojilnicah pa je združenih več ali manj malo imejočih, delujočih ljudi, da si s skupnim kreditom pridobé denarna sredstva ceneje, kakor bi mogel vsak sam za sebe. V delniškej družbi je vplačan ves ali večji del kapitala; za delničarja se nikdo ne briga; pri posojilnici pa se pred vsem vpraša, kdo je zadružnik, kakih je lastnosti in zmožnosti; znesek vplačanega kapitala (zadružnih deležev) je neznaten. Posojilnice se vstanovljajo, da se velicemu kapitalu nasproti more zdržavati delovni človek neodvisen in zmožen konkurirati. Delniška družba išče kolikor mogoče velik dobiček; posojilnica ne išče dobička, ampak, kakor pravi zakon od 9. aprila 1873 v §. 1., namerava samo pospeševati obrt ali gospodarstvo svojih členov po skupnem delovanji ali po davanji kredita. Kako se je tedaj moglo zahtevati od posojilnic, da so morale plačevati zraven pridobitnega davka na podlogi patenta od leta 1812 še 10% prihodninski davek, ki znaša s prikladami vred povsod 20 do 25% čistega dohodka! Pri tem pa se je čisti dohodek navadno s takim načinom izračunal, da davek ni samo požrl celega čistega dohodka, ampak, da se iz tega dohodka še pokriti ni mogel! Nasledek tega je bil, da so posojilnice morale visoke obresti jemati od svojih dolžnikov, v nasprotji s svojim humanitarnim namenom.

Da pri tem ne gre za kake malenkostne denarne zavode, in da je zadružništvo jako važen faktor postalo v narodno-gospodarskem oziru, kažejo naslednje številke. Leta 1878 je bilo v Avstriji davku podvrženih 1119 hranilnih in posojilnih zadrug, ki so razpolagale z 19,720.000 gld. zadružnih deležev, 106,152.000 gld. hranilnih vlog, 3,638.000 gld. rezervnih fondov, 11,639.000 gld. družih fondov, tedaj z znatnim kapitalom 141 milijonov gld.*) Zraven posojilnic

*) Kdor si želi natančnejših dat, naj bere: Zur Statistik der österreichischen Vorschuss-Vereine. Statistische Monatschrift 1880. — Motivenbericht der Regierung (113) und des Ausschusses (162. IX. Session) des Abgeordneten-hauses; stenografisches Protokoll 61., 62., 63. Sitzung de 1880. Pis.

je v Avstriji 292 družih gospodarskih (konsumnih, magazinskih itd.) zadrug. Posojilnicam so davkarije izkazale dobička 1,213.892 gld., ter jim naložile pridobitnega in dohodninskega davka 356.286 gld., tako da so posojilnice z občinskimi, okrajnimi in deželnimi prikladami vred 1878. leta plačale do 700.000 gld. davka ali 60% svojega izkazanega dobička.

Leta 1873, ko se je z zakonom od 9. aprila uredilo zadružništvo, se je z zakonom od 21. maja pridobitnim in gospodarskim zadrugam dovolilo nekaj olajšav gledé koleka in neposrednjih pristojbin, a glavno breme, pridobitni in dohodninski davek sta se pobirala slej ko prej vzlic prošnjam in pritožbam vseh zadrug in vzlic neveselej prikazni, da so nekatere zadruge se razpustile vsled visocega davka, nove se pa niso vstanovljale.

V zimskeji sesiji 1879. državnega zbora je vlada vendar enkrat predložila načrt zakona o nekajih spremembah pridobitnega in prihodninskega davka za pridobitne in gospodarske zadruge in posojilnice. Vladni predlog se je v posebnem odseku, katerega ud je bil tudi pisatelj teh vrstic, temeljito pretresaval in znatno spremenil. Vlada je hotela davek olajšati samo kreditnim zadrugam in posojilnicam, odsek pa je veljavo zakona raztegnil na vse zadruge, tedaj tudi na konsumne, magazinske, stavbine itd. zadruge. Vlada je za podlago oproščenja od davka vzela znesek 5000 gld., ako posojilnica ne kaže večjega bilančnega aktivnega stanja. Zarad nejasnosti in pretečih prepиров je odsek se odločil za vsakoletni čisti dobiček do 300 gld. kot podlago oproščenja. Vlada je hotela pridobitni davek še naprej pobirati od posojilnic, če prav v manjšem znesku; odsek pa je oprostil zadruge tudi pridobitnega davka. To so bile glavne spremembe od odseka državnemu zboru predložene. Državni zbor pa je gledé na vladno izjavo, da sicer zakon ne dobi najvišje sankcije, restringiral odsekovske sklepe in se bolj držal vladnega predloga. A gospodska zbornica se je vrnila do sklepov odsekovih, kar je napotilo poslansko zbornico, da je tudi ona v seji 18. decembra 1880 sprejela zakon, kakor je bil od odseka izdelan; 27. decembra 1880 pa je dobil ta zakonski načrt najvišje dovoljenje.

2. Obdačenje po zakonu od 27. decembra 1880.

Zakon velja za vse na podlogi zakona od 9. aprila 1873. leta (drž. zak. št. 70.) vstanovljene zadruge, katere se v svojem delokrogu

omeje na svoje zadružnike, če prav — in ta določba je važna — tudi od nezadružnikov denar najemajo ali blago kupujejo; dalje velja zakon za kontribucijske posojilne kase in za občinske posojilnice. Vse te zadruge bodo proste pridobitnega davka (Erwerbsteuer), prihodninski davek pa bodo plačevale samo tiste zadruge, katerih čisti dohodek (Reinertrag) 300 gld. na leto preseza. Zakon jako natanjko, in to je treba nasproti fiskalične namene tirajočim davkarskim oblastim, določuje, kako se ima zračunati čisti dohodek. V obče delajo čisti dohodek po bilanci izkazani presežki (Ueberschüsse), ki se kot obresti, dividende, tantijeme ali s katerim koli imenom razdelé, rezervnemu fondu pridadó ali na prihodnji račun zapišejo; dalje vsi zneski, kateri se rabijo

1. za povekšanje zadružnega kapitala;

2. za vrnenje denarnih vlog, hipotekovanih in družih iz dohodkov v bilanci ne izkazanih kapitalov. Vladni predlog je govoril o vrnitvi dolgov sploh, a potem bi kaka davkarska oblast lahko tolmačila, da se s tem misli na vrnitev dolgov v tekočem prometu. Zato je najbolje, da se jasno izreče, da spadajo pod to točko samo vrnitve zadružnih deležev, hipotekevanih in družih kapitalov, če se ne plačajo iz dohodka tekom leta, predno je po bilanci izkazan;

3. za poobrestenje na realnem posestvu podvzetja hipotekovanih kapitalov;

4. za darila in druga volila, če se ne dadó že obstoječim dobrodelnim zavodom. Mnoge posojilnice iz svojih čistih dohodkov podpirajo šole ali druge dobrodelne namene. Navadno se za taka volila plača pristojbina, tedaj bi od posojilnic darovana bila dvakrat od davka zadeta;

5. za plačanje prihodninskega davka.

V podlago za odmerjenje davka se ne smejo vračuniti:

1. bilančno predpisani dobički iz prejšnjih let;

2. dohodki iz objektov, gruntnemu in hišnemu davku podvrženih v znesku, ki ostane po stroških za nje izdanih;

3. stalne plače in remuneracije, katere dobivajo posamezni zadružniki, člani vodstva in nadzorstva za svoje zadrugi storjene službe;

4. obresti tujih v podvzetji rabljenih kapitalov;

5. isti del dohodkov, ki se rabi za odpis inventara, izgub ali za stvarjenje posebnih fondov (odpisovalnih, amortizacijskih, rezervnih, itd.)

Po teh natančnih določbah si lahko vsaka posojilnica izračuna znesek, kateri bode podlaga dohodninskemu davku, kar dozdej nikakor ni bilo mogoče, ker so se ravnale davkarije po raznih ministerijalnih naredbah, včasih nejasnih, včasih samim sebi protislovnih.

Dohodninski davek bodo plačevale le one posojilnice, katerih čisti dohodek bode presezal 300 gld. na leto, a tudi te v manjšej meri, kakor dozdej, namreč za prvih 1000 gld. le dve desetinki, za drugih tisoč pet desetink, in še le za višje zneske polni davek. Ako tedaj izkaže posojilnica 1000 gld. čistega dohodka, plača prihodninskega davka samo za 200 gld., pri čistem dohodku 2000 gld. samo za 1000 gld. Ob enem se je sklenil zakon, vsled katerega so zadruga gledé premakljivega imetka proste pristojbinskega ékvivalenta (Gebührenequivalent), gledé nepremakljivega imetka pa so podvržene pristojbinskemu ékvivalentu v meri od $1\frac{1}{2}\%$ vrednosti s priklado.

S tema zakonom pridobé posojilnice znatne olajšave, kajti večina bode ali prosta vsacega davka, ali le male zneske morala plačati, dočim so dozdej vse bile obdačene in služile kot ugodni predmet za povekšanje fiskalnih dohodkov. Naj bi zdaj tudi rodoljubi po slovenskih pokrajinah vstanavljali posojilnice, katerih je še le prav skromno število, da si bi v mnogih krajih potrebne bile v podporo našega srednjega stanu, neodvisnih rokodelcev in kmečkih posestnikov.

O naših pravnih reformah.

II.

Med prvimi našimi postavami imenovati se ima brez dvombe občni državljanski zakonik. Akoravno velja že 70 let — gotovo čestitljiva pravna starost — vendar shaja se dandanes z njim skoro še v vseh razmerah; in ako tudi ne, išče vsak jurist v zadregi tu pomoči z „analogijo“.

Sploh imajo tudi najpogumnejši reformatorji pred tem zakonikom neko posebno spoštovanje, vendar pa ni ostal brez prememb.